

धुळे शहरातील कला वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील पदवीधर विद्यार्थ्यांची माहितीची गरज व माहिती शोधवर्तनाचा अभ्यास

श्रीमती कल्पना शामराव सोनवणे
संशोधक

क.ब.चौ. उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
kalpanasonawane73@gmail.com

प्रा. डॉ. हेमकांत मगन चौधरी
मार्गदर्शक

एच.आर.पटेल कला महिला महाविद्यालय, शिरपूर
chaudharh2010@gmail.com

सार:-

वापरकर्ता अभ्यासाद्वारे व्युत्पन्न केलेले ज्ञान माहिती प्रणाली आणि माहिती सेवा विकसित करण्यात मदत करू शकते. माहितीची गरज आणि माहिती शोधण्याचे वर्तन, वापरकर्ता अभ्यासाचे दोन सर्वात महत्वाचे संशोधन क्षेत्र, या दोन पूरक संकल्पना आहेत ज्या अनेक घटकांनी प्रभावित होतात. वापरकर्ता अभ्यासाच्या या क्षेत्रातील संशोधनाचे परिणाम सूचित करतात की आवश्यक माहितीचा प्रकार आणि विद्वानांची माहिती शोधण्याची वर्तणूक त्यांच्या संशोधनाच्या क्षेत्रावर अवलंबून असते आणि एका शाखेपासून दुसऱ्या शाखेत बदलते. अशा प्रकारचे वर्तन समजून घेणे आम्हाला सेवा आणि उत्पादने मांडणी करण्यास मदत करते जे आवश्यक माहिती सर्वात प्रभावीपणे प्रसारित करेल. अशा विविध गरजा, त्या बदल्यात, शैक्षणिक ग्रंथालयांमध्ये सेवा (उदा. वापरकर्ता शिक्षण) ऑफर करणे आवश्यक असू शकते. आजकाल वापरकर्त्यांची माहिती शोधण्याची वर्तणूक जाणून घेणे आणि त्यांच्या गरजेनुसार सेवा प्रदान करणे ही ग्रंथालयांची पूर्वअट आहे. सध्याच्या अभ्यासाचा मुख्य उद्देश माहितीच्या गरजा, माहिती स्रोत आणि माहिती शोधण्याच्या वर्तनाचे परीक्षण करणे आहे. तसेच ग्रंथालय वापरताना पदवीधरविद्यार्थ्यांना कोणत्या आव्हानांचा सामना करावा लागतो ते शोधा. तथ्य गोळा करण्यासाठी सर्वेक्षण संशोधन पद्धतीचा वापर करण्यात आला. संरचित प्रश्नावलीच्या मदतीने, तथ्य संकलित केले गेले आणि या उद्देशासाठी यादृच्छिक नमुना पद्धत वापरली गेली. सदर संशोधन लेखात मी धुळे शहरातील कला वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांची माहितीची गरज व माहिती शोध वर्तन या विषयी अभ्यास केलेला आहे.

कि-वर्ड :- माहिती, माहितीची गरज / आवश्यकता, माहिती शोध, माहिती शोध वर्तणूक, पदवीधर विद्यार्थी

प्रस्तावना :-

माहिती ही आपल्या दैनंदिन जीवनातील सर्वात महत्वाची बाब बनली आहे. या माहितीच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी, माहिती शोधणारे अनेक मार्गांनी आणि विविध संदर्भांमध्ये पाहतात. माहितीचे वर्णन प्रक्रिया केलेले किंवा संरचित तथ्य म्हणून केले जाते. जीवनाच्या सर्व स्तरातून मानवजातीला आवश्यक असलेली ही एक आवश्यक वस्तू आहे. माहिती म्हणजे दिलेल्या स्थितीच्या घटनेबद्दल किंवा निरीक्षणे, अभ्यास किंवा अनुभवातून मिळवलेल्या ज्ञानाचा प्रसार. माहिती ही माणसाची मूलभूत गरज आहे. समाजाच्या सर्व स्तरातून माहिती आवश्यक आहे. सामाजिक आर्थिक विकासासाठी आवश्यक माहिती. निर्णय घेण्यासाठी लोकांना माहितीची आवश्यकता असते. माहिती विज्ञानातील माहिती शोधण्याच्या वर्तनाचे क्षेत्र हे व्यापकपणे परिभाषित केले जाऊ शकते जे वापरकर्त्यांच्या माहितीच्या गरजा, शोध वर्तन आणि माहितीचा त्यानंतरच्या वापराशी संबंधित आहे. लोक माहिती कशी शोधतात आणि वापरतात हे समजून घेण्याशी संबंधित विषय, माहिती मिळविण्यासाठी ते वापरत असलेले माध्यम आणि माहितीच्या वापरास प्रतिबंध करणारे किंवा प्रोत्साहित करणारे घटक यांचा समावेश होतो: मानसशास्त्रातील व्यक्तिमत्त्वाचा अभ्यास, ग्राहक वर्तन, नावीन्यपूर्ण संशोधन, आरोग्य संप्रेषण अभ्यास, संस्थात्मक माहिती प्रणाली आराखड्यामध्ये निर्णय घेणे आणि माहितीची आवश्यकता इ. चा समावेश आहे.

माहितीची आवश्यकता आणि माहिती शोध वर्तन :-

या विषयांवर अशा विविध दृष्टीकोनातून संपर्क साधला जातो की सामान्यतः स्वीकृत व्याख्या नाहीत. संबंधित साहित्याचे पुनरावलोकन सिद्ध करते की एकाच संकल्पनेचे वर्णन करण्यासाठी केवळ भिन्न शब्दच नव्हे तर भिन्न गोष्टींचा अर्थ लावण्यासाठी समान संज्ञा देखील वापरल्या जातात. माहिती, माहितीची गरज आणि माहिती शोधण्याचे वर्तन या संज्ञा वेगवेगळ्या प्रकारे वापरल्या जातात. वापरकर्त्यांच्या अभ्यासाच्या संदर्भात, माहितीचा वापर "वास्तविक तथ्य किंवा सल्ला किंवा मत, एखादी भौतिक वस्तू, जसे की पुस्तक किंवा नियतकालिक, किंवा ज्या माध्यमाद्वारे संदेश पोचवला जातो, उदाहरणार्थ, तोंडी किंवा लेखी संप्रेषण दर्शविण्यासाठी केला जातो." (रोहडे, १९८६, पृ. ५०-५१). ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्रामध्ये माहितीची व्याख्या "अनिश्चितता कमी करणारे कोणतेही उत्तेजन" (क्रिकेलास, १९८३, पृ. ६) अशी केली आहे.

माहितीची गरज हा शब्द देखील विविध प्रकारे वापरला गेला आहे. माहितीची गरज ही व्यक्तिनिष्ठ, सापेक्ष संकल्पना केवळ अनुभवणाऱ्या व्यक्तीच्या मनात असते (विल्सन आणि स्ट्रीटफील्ड, १९८९). याची व्याख्या "अनिश्चिततेच्या अस्तित्वाची ओळख" (क्रिकेलास, १९८३, पृ. ६) अशी केली आहे.

क्रिकेलास (१९८३, पृ. ६-७) द्वारे परिभाषित "एखाद्या व्यक्तीची कोणतीही क्रिया जी एखाद्या समजलेल्या गरजा पूर्ण करणारा संदेश ओळखण्यासाठी हाती घेतली जाते. दुसऱ्या शब्दांत, माहिती शोधणे तेव्हा सुरू होते जेव्हा एखाद्या व्यक्तीला असे समजते की ज्ञानाची वर्तमान स्थिती काही समस्या (किंवा समस्या) हाताळण्यासाठी आवश्यकतेपेक्षा कमी आहे".

पूर्ववाचन साहित्याचा आढावा :- आधुनिक युगात, व्यक्तींना वैयक्तिक वापरासाठी, व्यावसायिक प्रगतीसाठी आणि सामाजिक अस्तित्वासाठी माहितीची आवश्यकता असते. विद्वानांचा असा विश्वास आहे की माहितीच्या गरजा प्रत्येकासाठी एकसमान नसतात आणि त्या प्रत्येक व्यक्तीनुसार भिन्न असतात.

१. जू आणि चोई (२०१५) ने पदवीधर विद्यार्थ्यांद्वारे ऑनलाइन ग्रंथालय संसाधन निवडीवर परिणाम करणाऱ्या अनेक घटकांचा शोध लावला. यासाठी उद्देश, उपयोगिता आणि वापरणी सुलभता, संसाधन गुणवत्ता आणि वैयक्तिक फरक यासह घटकांच्या तीन आयामांची तपासणी करण्यात आली. निष्कर्षांनी दर्शविले की उपयुक्तता आणि वापर सुलभता या दोन्हींचा ऑनलाइन ग्रंथालय संसाधनांच्या पदवीधरविद्यार्थ्यांच्या वापराच्या हेतूवर सकारात्मक प्रभाव पडला. दरम्यान, डिजिटल युगात पदवीधर पारंपारिक मुद्रित स्रोतांऐवजी ऑनलाइन स्रोतांना प्राधान्य देतात.
२. माजिद आणि कासिम (२०००) यांच्या मते "माहिती शोधण्याची वर्तणूक ही व्यक्ती माहितीच्या गरजा व्यक्त करण्यासाठी, माहिती शोधण्यासाठी, मूल्यमापन करण्यासाठी आणि माहिती निवडण्यासाठी आणि शेवटी या माहितीचा वापर त्याच्या किंवा तिच्या माहितीच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी करते अशा क्रियांचा संच आहे."
३. अली आणि जान (२०२०) यांनी काश्मीर विद्यापीठ, श्रीनगर येथे सामाजिक शास्त्राच्या पदव्युत्तर विद्यार्थ्यांच्या माहिती शोधण्याच्या वर्तनाचे परीक्षण केले. माहिती शोधण्याच्या वर्तनासाठी पदव्युत्तर विद्यार्थी छापील सामग्रीपेक्षा आयसीटी ॲप्लिकेशन्सना अधिक पसंती देतात असे निष्कर्षांनी दाखवले.
४. कुमार आणि सुरेश (२०००) यांनी त्यांच्या लेखामध्ये आंतरराष्ट्रीय विद्यार्थ्यांद्वारे ग्रंथालय स्रोत आणि सेवांचा प्रभावी वापर करण्यामधील अडथळे दाखवले. त्यांना कधीकधी असे वाटायचे की ते त्यांच्या प्रश्नांनी ग्रंथपालांना त्रास देऊ शकतात. संप्रेषणाच्या समस्या, ग्रंथालय कर्मचाऱ्यांच्या विद्यार्थ्यांना समजून घेण्याच्या अक्षमतेमुळे आणि विद्यार्थ्यांच्या त्यांच्या माहितीच्या गरजा स्पष्टपणे व्यक्त करण्याच्या क्षमतेत, कारण भाषेत ओघ नसल्यामुळे प्रामुख्याने अडथळे निर्माण झाले.

अभ्यासाची उद्दिष्टे :-

- धुळे शहरातील विद्यार्थ्यांच्या माहितीच्या गरजा आणि माहिती शोधणारे वर्तन ओळखणे हा या अभ्यासाचा उद्देश आहे. या व्यतिरिक्त, अभ्यासाची खालील विशिष्ट उद्दिष्टे देखील आहेत:
- विद्यार्थ्यांद्वारे ग्रंथालय संसाधनांची जागरूकता आणि वापर शोधणे;
- विद्यार्थ्यांद्वारे वापरल्या जाणाऱ्या माहिती संसाधनांचे प्रकार आणि श्रेणी ओळखण्यासाठी;
- विविध प्रकारच्या माहितीची आवश्यकता आहे की नाही हे निर्धारित करण्यासाठी भिन्न माहिती शोधण्याचे वर्तन आणि संप्रेषण चॅनेल;
- माहिती स्रोत न वापरण्याच्या संभाव्य कारणांचे विश्लेषण करणे, जर काही असेल
- माहिती मिळवताना विद्यार्थ्यांना भेडसावणाऱ्या समस्या समजून घेणे;
- ग्रंथालयाद्वारे त्यांच्या वापरकर्त्यांसाठी विस्तारित माहिती संसाधने आणि सेवांची पर्याप्तता निश्चित करणे;
- वापरकर्त्यांच्या वर्तमान आणि भविष्यातील गरजांचे मूल्यांकन करणे.

अभ्यासाची व्याप्ती :-

या अभ्यासात कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव संलग्नित धुळे शहरातील कला वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील पदवी स्तरावरील (जसे की B.A., B.Com. आणि B.Sc.), मध्ये प्रवेशित विद्यार्थ्यांचा समावेश होतो.

संशोधन पद्धती:-

तथ्य गोळा करण्यासाठी सर्वेक्षण संशोधन पद्धतीचा वापर करण्यात आला. संरचित प्रश्नावलीच्या मदतीने, तथ्य संकलित केले गेले आणि या उद्देशासाठी यादृच्छिक नमुना पद्धत वापरली गेली. प्रश्नावली गुगल फॉर्म मध्ये तयार करून ऑनलाईन पद्धतीने भरून घेण्यात आली. त्यात प्रत्येक महाविद्यालयातून एकूण २५ प्रश्नावली सर्वसमावेशक शाखांचा समावेश करण्यात आला. यात एकूण ६ महाविद्यालयांचाच समावेश करण्यात आला. विद्यार्थ्यांकडून रीतसर भरलेल्या प्रश्नावली परत मिळाल्या. अंतिम टप्प्यात, पॅरामीटर्सच्या सेटवर आधारित MS-Excel 2007 सॉफ्टवेअरच्या मदतीने तथ्यांचे विश्लेषण करण्यात आले.

सारणीक्रं. १: धुळे शहरातील कला वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील प्रतीसादकर्ते

अ.क्र.	महाविद्यालयाचेनाव	कला	वाणिज्य	विज्ञान	एकूण
१.	एस.एस.व्ही.पी. कला, वाणिज्य महाविद्यालय, धुळे	१५	१०	००	२५
२.	एस.एस.व्ही.पी. विज्ञान महाविद्यालय, धुळे	००	००	२५	२५
३.	विद्यावर्धिनी महाविद्यालय, धुळे	१०	०५	१०	२५
४.	जयहिंद ट्रस्टचे झेड.बी.पाटील महाविद्यालय, धुळे	०५	१०	१०	२५
५.	पालेशा वाणिज्य महाविद्यालय, धुळे	००	२५	००	२५
६.	अयुक्के संचलित कला महिला महाविद्यालय, धुळे	२५	००	००	२५
	एकूण	५५	५०	४५	१५०

तथ्यांचे विश्लेषण आणि अर्थनिर्वचन :-

सारणी क्र. २ : महाविद्यालयीन ग्रंथालयाचा वापर

अ.क्र.	महाविद्यालयीन ग्रंथालय वापराची वारंवारिता	प्रतिसादकर्ते	%
१.	दररोज	७३	४८.६७
२.	एक दिवसाआड	३३	२२.००
३.	आठवड्यातून एकदा	२०	१३.३३
४.	पंधरा दिवसातून एकदा	११	७.३३
५.	महिन्यातून एकदा	०८	५.३३
६.	कधीतरी आवश्यकतेनुसार	०५	३.३४
	एकूण	१५०	१००

सारणी क्र. २ नुसार महाविद्यालयीन ग्रंथालयाचा प्रतिसादकर्ते कसा वापर करतात याविषयी प्रश्न विचारला असता एकूण प्रतिसादकर्त्यांपैकी ४८.६७% प्रतिसादकर्ते दररोज ग्रंथालयास भेट देतात, १५% एक दिवसाआड, १३.३३% आठवड्यातून एकदा, ७.३३% पंधरा दिवसातून एकदा, ५.३३% महिन्यातून एकदा तर ३.३४% प्रतिसादकर्ते कधीतरी आवश्यकतेनुसार ग्रंथालयास भेट देत असतात.

सारणी क्र. ३ : ग्रंथालयाचा वापर केलेला सरासरी वेळ

अ.क्र.	सरासरी वेळ	प्रतिसादकर्ते	%
१.	अर्धा ते एक तास	६५	४३.३३
२.	एक ते दोन तास	५७	३८.००
३.	दोन ते तीन तास	१३	८.६७
४.	तीन तासापेक्षा जास्त	१५	१०.००
	एकूण	१५०	१००

सारणी क्र.३ नुसार महाविद्यालयीन ग्रंथालयाचा प्रतिसादकर्ते सरासरी किती वेळ वापर करतात याविषयी प्रश्न विचारला असता एकूण प्रतिसादकर्त्यांपैकी ४३.३३% प्रतिसादकर्ते अर्धा ते एक तास ग्रंथालयास भेट देतात, ३८% एक ते दोन तास, ८.६७% दोन ते तीन तास, १०% तीन तासापेक्षा जास्त वेळ ग्रंथालयास भेट देत असतात.

सारणी क्र. ४ : ग्रंथालयाला भेट देण्याचा उद्देश्य

अ.क्र.	ग्रंथालयाला भेट देण्याचा उद्देश्य	प्रतिसादकर्ते	%
१.	माहिती गोळा करण्यासाठी	६३	४२.००
२.	संदर्भग्रंथातील माहिती घेण्यासाठी	३७	२४.६७
३.	ग्रंथ देवाण घेवण्यासाठी	१०५	७०.००
४.	नियतकालिकांचा संदर्भ घेण्यासाठी	४५	३०.००
५.	शोध निबंध तयार करण्यासाठी	१२	८.००
६.	प्रबंधांचा संदर्भ घेण्यासाठी	२४	१६.००
७.	अभ्यास करण्यासाठी	८८	५८.६७
८.	वर्तमानपत्र वाचण्यासाठी	७९	५२.६७

सारणी क्र.४ नुसार महाविद्यालयीन ग्रंथालयाला प्रतिसादकर्ते भेट देण्याचा उद्देश्य याविषयी प्रश्न विचारला असता एकूण प्रतिसादकर्त्यांपैकी ७०% प्रतिसादकर्ते ग्रंथ देवाण घेवण्यासाठी, ५८.६७% अभ्यास करण्यासाठी, ५२.६७% वर्तमानपत्र

वाचण्यासाठी, ४२% माहिती गोळा करण्यासाठी, ३०% नियतकालिकांचा संदर्भ घेण्यासाठी, २४.६७% संदर्भ ग्रंथातील माहिती घेण्यासाठी, १६% प्रबंधांचा संदर्भ घेण्यासाठी ८% शोध निबंध तयार करण्यासाठी, ग्रंथालयास भेट देत असतात.

सारणी क्र. ५ : ग्रंथालयातून माहितीचा शोध घेणे

अ.क्र.	ग्रंथालयातून माहितीचा शोध	प्रतिसादकर्ते	%
१.	स्वतः कपाटातून शोधून	५७	३८.००
२.	ग्रंथपाल व ग्रंथालयीन कर्मचाऱ्यांच्या मदतीने	८९	५९.३३
३.	विषयवार ग्रंथसूचीनुसार	४३	२८.६७
४.	तालिका पत्रानुसार	२५	१६.६७

सारणी क्र. ५ नुसार महाविद्यालयीन ग्रंथालयातून प्रतिसादकर्ते माहितीचा शोध घेण्याविषयी प्रश्न विचारला असता एकूण प्रतिसादकर्त्यांपैकी ५९.३३% ग्रंथपाल व ग्रंथालयीन कर्मचाऱ्यांच्या मदतीने, ३८% प्रतिसादकर्ते स्वतः कपाटातून शोधून, २८.६७% विषयवार ग्रंथसूचीनुसार, १६.६७% तालिका पत्रानुसार ग्रंथालयातून माहितीचा शोध घेत असतात.

सारणी क्र. ६ : ग्रंथालयातील वाचनसामग्रीचा वापर

अ.क्र.	ग्रंथालयातील वाचनसामग्रीचा वापर	प्रतिसादकर्ते	%
१.	पाठ्यपुस्तक	१२२	८१.३३
२.	संदर्भ ग्रंथ	३९	२६.००
३.	नियतकालिक	६७	४४.६७
४.	वर्तमानपत्रे	८३	६८.०३
५.	शासकीय प्रकाशने	१२	९.८४
६.	संशोधन अहवाल	०३	२.००
७.	ग्रंथसूची	२६	१०.६७
८.	प्रबंध	०९	६.००
९.	ई-प्रकाशने	१९	१२.६७

सारणी क्र.६ नुसार महाविद्यालयीन ग्रंथालयात प्रतिसादकर्ते कोणत्या प्रकारच्या वाचनसाहित्याचा वापर करतात याविषयी प्रश्न विचारला असता एकूण प्रतिसादकर्त्यांपैकी ८१.३३% प्रतिसादकर्ते पाठ्यपुस्तक, ६८.०३% वर्तमानपत्र, ४४.६७% नियतकालिक, २६% संदर्भग्रंथ, १०.६७%ग्रंथसूची ९.८४% शासकीय प्रकाशने, १२.६७% ई-प्रकाशने, व ६%प्रबंध शोधण्यासाठी ग्रंथालयास भेट देत असतात.

सारणी क्र. ७ : ग्रंथालयातील माहितीचा शोध

अ.क्र.	ग्रंथालयातील माहितीचा शोध	प्रतिसादकर्ते	%
१.	लेखकाप्रमाणे	६८	४५.३३
२.	ग्रंथनामानुसार	९२	६१.३३
३.	प्रकाशकानुसार	१६	१०.६७
४.	विषयानुसार	६४	४२.६७
५.	अभ्यासक्रमानुसार	८३	५५.३३

सारणी क्र.७ नुसार महाविद्यालयीन ग्रंथालयात प्रतिसादकर्ते माहितीचा शोध कसा घेतात याविषयी प्रश्न विचारला असता एकूण प्रतिसादकर्त्यांपैकी ६१.३३% प्रतिसादकर्ते ग्रंथनामानुसार, ५५.३३% अभ्यासक्रमानुसार, ४५.३३% लेखकांप्रमाणे, ४२.६७% विषयानुसार तर १०.६७% प्रतिसादकर्ते प्रकाशकानुसार माहितीचा शोध घेण्यासाठी ग्रंथालयास भेट देत असतात.

सारणी क्र. ८ : माहिती शोध घेण्याचा उद्देश्य

अ.क्र.	माहिती शोध घेण्याचा उद्देश्य	प्रतिसादकर्ते	%
१.	कारकीर्द (Career) विकासासाठी	२७	१८.००
२.	तत्काळ व्यावहारिक समस्या सोडवणे	४२	२८.००
३.	अद्ययावत राहण्यासाठी	११८	७८.६७
४.	लेख लिहिण्यासाठी	३७	२४.६७

सारणी क्र.८ नुसार महाविद्यालयीन ग्रंथालयात प्रतिसादकर्त्यांचा माहितीचा शोध घेण्याचा उद्देश्य याविषयी प्रश्न विचारला असता एकूण प्रतिसादकर्त्यांपैकी ७८.६७% प्रतिसादकर्ते अद्ययावत राहण्यासाठी, २८% तत्काळ व्यावहारिक समस्या सोडविणे, २४.६७% प्रतिसादकर्ते लेख लिहिण्यासाठी १८% कारकीर्द विकासासाठी तर ग्रंथालयास भेट देत असतात.

सारणी क्र. ९ : ग्रंथालयातून माहिती मिळवितांना येणाऱ्या अडचणी

अ.क्र.	अडचणी	प्रतिसादकर्ते	%
१.	वाचनसाहित्य उपलब्ध नाही	२६	१७.३३
२.	ग्रंथालय कर्मचारी सेवा करण्यास तयार नव्हते	१७	११.३३
३.	माहिती साहित्य अपूर्ण	२२	१४.६७
४.	अनेक स्रोतांमध्ये विखुरलेली माहिती	४८	३२.००
५.	वेळेची कमतरता	३२	२१.३३
६.	तालिका कशी वापरायची ते माहित नाही	४३	२८.६७
७.	माहिती खूप मोठी आहे	५२	३४.६७
८.	ग्रंथालयाच्या वापराबाबत ज्ञानाचा अभाव	२९	१९.३३

सारणी क्र.९ नुसार महाविद्यालयीन ग्रंथालयात प्रतिसादकर्त्यांना माहिती मिळवितांना येणाऱ्या अडचणी याविषयी प्रश्न विचारला असता एकूण प्रतिसादकर्त्यांपैकी ३४.६७% माहिती खूप मोठी आहे, ३२% प्रतिसादकर्ते अनेक स्रोतांमध्ये विखुरलेली माहिती, २८.६७% तालिका कशी वापरायची ते माहित नाही, २१.३३% वेळेची कमतरता, १९.३३% ग्रंथालयाच्या वापराबाबत ज्ञानाचा अभाव, १७.३३% वाचनसाहित्य उपलब्ध नाही १४.६७% माहिती साहित्य अपूर्ण, तर ११.३३% प्रतिसादकर्त्यांनी ग्रंथालय कर्मचारी सेवा करण्यास तयार नव्हते अशा अडचणी सांगितल्या.

निष्कर्ष :-

अभ्यासाचा मुख्य उद्देश कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव संलग्नित धुळे शहरातील कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या माहितीच्या गरजा आणि माहिती शोधण्याचे नमुने निश्चित करणे हा होता.या अभ्यासाने पदवीधर विद्यार्थ्यांच्या माहिती शोधण्याच्या पद्धतीचा शोध घेतला. विद्यार्थी ग्रंथालय संसाधनांवर, खूप अवलंबून असतात. तथापि, ते अजूनही ग्रंथ, नियतकालिके आणि संदर्भ साहित्य यासारख्या मुद्रित साहित्यासाठी भौतिक ग्रंथालय वापरतात.

- एकूण प्रतिसादकर्त्यांपैकी ४८.६७% प्रतिसादकर्ते दररोज ग्रंथालयास भेट देतात;

- एकूण प्रतिसादकर्त्यांपैकी ४३.३३% प्रतिसादकर्ते अर्धा ते एक तास ग्रंथालयास भेट देतात;
- ७०% प्रतिसादकर्ते ग्रंथ देवाण घेवाणीसाठीग्रंथालयास भेट देतात;
- ५९.३३% ग्रंथपाल व ग्रंथालयीन कर्मचाऱ्यांच्या मदतीने ग्रंथालयातूनमाहितीचाशोधघेतात;
- ८९.३३% प्रतिसादकर्ते पाठ्यपुस्तक शोधण्यासाठीग्रंथालयासभेटदेतात;
- ६९.३३% प्रतिसादकर्ते ग्रंथनामानुसार माहितीचा शोध घेण्यासाठी ग्रंथालयास भेट देत असतात;
- ७८.६७% प्रतिसादकर्ते अद्ययावत राहण्यासाठीग्रंथालयास भेट देत असतात.

संदर्भसूची

1. Ali, A. and Jan, S.(2020). Information Seeking Behavior in Digital Environment: A study of Post Graduate Students at the University of Kashmir. *Library Philosophy and Practice*, 1-17.
2. Joo, S. and Choi, N. (2015). Factors affecting undergraduates' selection of online library resources in academic tasks: Usefulness, ease-of-use, resource quality, and individual differences. *Library Hi Tech*, 33 (2). 272-291.
3. Krikelas, J. (1983). Information Seeking Behavior: Patterns and Concepts. *Drexel Library Quarterly* 19: 5-20.
4. Kumar, S. L., & Suresh, S. (2000). Strategies for providing effective reference services for internationaladult Learners. *The Reference Librarian*, 33, 69-70.
5. Majid, S. and Kassim, G.M. (2000). Information-seeking behavior of International Islamic University Malaysia law faculty members. *Malaysian Journal of Library & information science*, 5 (2), 1-17.
6. Rohde, N. F. (1986). Information Needs, W. Simonton ed. *Advance in Librarianship*. Orlando: Academic Press. 14: 49-70.
7. Wilson, T. D. and Streatfield, D. R. (1981). Structured Observation in the Investigation of Information Needs. *Social Science Information Studies* 1: 173-184.